

Služby zaměstnanosti a práce s nezaměstnanými

Blanka Ernekerová, učo 402474

SPSP kombinované studium, 3. ročník

ZATÍM POMĚRNĚ SLABÉ, OMEZENÁ LITERATURA, NEDOSTATEČNÉ SPECIFIKOVÁNÍ OSOB BEZ DOMOVA Z HLEDISKA JEDNOTLIVÝCH TYPŮ A MÍRY JEJICH ZAMĚSNATELNOSTI, NAVRHOVANÉ CÍLE A DÍLČÍ AKTIVITY JSOU TAK JAKSI NÁHODNĚ FORMULOVANÉ, ZATÍM TEDY NEKONCEPČNÍ A NEKONKRÉTNÍ CHYBÍ NÁZEV PRÁCE

Úvod

Pro svoji práci jsem si zvolila osoby, které jsou sociálně vyloučené, totiž skupinu bezdomovců **JAKÝCH A KDE?**. Motivem pro mne bylo to, že je potkávám téměř denně na cestě do práce či domů a i můj partner, jenž se pracovní vřbec nepohybuje v sociální oblasti, již uvažoval o tom, jak této cílové skupině pomoci, jak se zapojit do aktivit, které realizují různé neziskové organizace na jejich podporu. Nepravidelně si kupuji časopis Nový Prostor a vždy se setkám s takovou reakcí vděku ze strany prodejců, že se zastydím, že pro tyto lidi nedělám více. Stalo se mi, že jsem jednomu z bezdomovců darovala 20 Kč, byl tak dojatý a tolik mi děkoval a říkal mi: "Slečno, tolik?". Když má člověk sám slušný finanční příjem, zdá se mu to jako maličkost, pro tyto lidi to ale může znamenat opravdu "tolik". Jak řekl duchovní Ladislav Heryán **KDY?**: "Nejen na vánoce je nejhorší, když nemáte kde vzít za kliku."

Charakteristika **JAKÉ KONKRÉTNÍ?**

Bezdomovec je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních a nebo nejistých bytových podmínkách (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**).

Bezdomovectví je společenský jev, kterému předcházejí jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení. Je to sociální situace vyvolaná interindividuálně odlišnými faktory. Zasahuje všechny oblasti života postiženého jedince. Je to způsob života charakterizovaný především absencí (z pohledu většinové společnosti) přijatelného bydlení, lze ho považovat za typ havarované životní dráhy (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**), přičemž za havarii považujeme události, které zasahují do chodu života člověka podstatnou měrou a v relativně krátkém časovém úseku. Bezdomovectví je více než nedostatkem přístřeší a více

než chudobou, je součástí širšího procesu marginalizace založeného na neschopnosti bezdomovce participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace.

Většina osob bez domova v ČR je v produktivním věku. Jsou to ti, kteří se nedokázali přizpůsobit politicko-ekonomické transformaci v devadesátých letech (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**). Nezanedbatelná je však také skupina velmi mladých bezdomovců. Jsou to lidé, kteří prošli ústavní výchovou nebo utekli z domova a nechtějí či nemohou se tam vrátit. Bývají nezralí, postrádají životní zkušenosti a žijí-li ve skupinách, mohou být nebezpeční (Průdková, Novotný 2008).

Odhadovaný počet osob bez přístřeší v ČR je dle expertů přibližně 30 000 (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**). Mnohem více je však osob žijících v nejistém anebo nevyhovujícím bydlení. Jedná se o domácnosti vězících v nedoplatcích za bydlení a služby, s nedostatečnými příjmy pro možnost splácet, s dalšími dluhy a alespoň s jedním dlouhodobě nezaměstnaným, s nemožností směny stávajícího bydlení a o osoby vracející se z institucionální péče. Mezi skupiny nejohroženější bezdomovectvím patří rodiny seniorů jednotlivců nad 65 let a domácnosti s jedním dospělým s dětmi, či domácnosti s dlouhodobě nezaměstnaným. Odhadovaný počet potenciálních bezdomovců (tj. osob ohrožených bezdomovectvím) žijících v ČR v roce 2012 byl až 100 tisíc osob (MPSV DOPLŇTE ROK).

V rámci sčítání osob bez domova, které realizoval ČSÚ KDY? ve spolupráci se Sdružením azylových domů a Asociací poskytovatelů sociálních služeb ČR, které však mapovalo pouze život lidí, kteří využívají služeb azylových domů, domů na půli cesty a dalších sociálních zařízení, vyšlo najevo, že typickým bezdomovcem je vyučený svobodný muž ve věku 45 – 49 let, který nehovoří o své víře a je nezaměstnaný (ČSÚ DOPLŇTE ROK).

Pracují-li, jsou bezdomovci zaměstnání buď nelegálně, anebo přijímají příležitostné práce, v lepším případě formou dohody o provedení práce, častěji však nelegálně, bez jakékoli dohody (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**). Proto tak často pracují jen za stravu a ubytování nebo obdrží pár korun za několikadenní namáhavou práci. Sociální a zdravotní pojištění jde samozřejmě stranou. Bezdomovci mají většinou zaměstnání nevyžadující kvalifikaci.

V případě nezaměstnanosti narážíme KDO? na problém trvalého bydliště – bezdomovec, který by i splňoval všechny ostatní podmínky k registraci jako uchazeč o zaměstnání, ale nezdržuje se v místě trvalého bydliště, ztratí všechny možnosti, které by mu mohl nabídnout úřad práce. Evidence nezaměstnaného je totiž možná jen na úřadě práce, který je místně příslušný k trvalému pobytu uchazeče. Nezbytné je vždy osobní jednání a bezdomovec bez prostředků nemá možnost tuto podmínku splnit (**KDO TOTO TVRDÍ?**

UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!).

Současný systém podpory v nezaměstnanosti spíše prohlubuje pasivitu a závislost: není využít potenciál insitutu veřejně prospěšných prací, je snadné si ilegálně přivydělávat k podpoře v nezaměstnanosti, pro zaměstnavatele není výhodné nabízet částečné úvazky, pracovní diskriminace starších lidí, žen a Romů je každodenní realitou, chybí podporovaná pracovní místa pro znevýhodněné osoby (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**). Propojenost nezaměstnanosti a bezdomovectví je velmi úzká – kdo nepracuje, těžko může bydlet, a kdo nebydlí, těžko může chodit do práce (Průdková, Novotný 2008)

Existuje mnoho faktorů diskriminujících bezdomovce při žádosti o práci (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**). Ztracené doklady, záznam v rejstříku trestů, nedostatečná kvalifikace i status bezdomovce, nestálost bydlení, osobní aspekty jako je vzhled, špatná komunikace a v neposlední řadě pověst, kterou bezdomovci mají jako pracovníci ??? (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**). Řada zaměstnavatelů má s bezdomovci negativní zkušenost. Nejsou spolehlivými pracovníky, do práce nedocházejí a způsob života na ulici příliš nesouzní s pravidelným pracovním režimem (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**).

Už samotné shánění pracovního místa je pro bezdomovce obtížnější. Zaměstnavateli nemohou dát na sebe žádný kontakt. Pro bezdomovce, kteří chtějí pracovat, je mobilní telefon nezbytným prostředkem pro kontakt se zaměstnavatelem, ale přístroje ztrácejí. Jistou alternativou je internet. Hledají práci na internetu a ke komunikaci se zaměstnavatelem používají e-mailovou korespondenci. Pro bezdomovce není mnoho příležitostí pracovního uplatnění. Někteří chodí od stavby ke stavbě a ptají se osobně, jiní zkoušejí pracovní agentury, ale ty se spíše orientují na studenty.

Osoby bez domova mívají přehnané, i když svým způsobem logické nároky na pracovní místo. Jejich situace si žádá, aby se zaměřili na práci spojenou s nabídkou ubytování. Požadují výplatu zálohy, potřebují peníze vyplácené každý den "přímo na ruku" (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**). Jiné požadavky jsou spojeny s jejich schopnostmi. Někteří jedinci nejsou schopni těžké manuální práce a na odbornější práci nemají kvalifikaci **PLATÍ TO U VŠECH?**. Stává se, že jim chybí dokumenty, jako jsou doklady, řidičský průkaz, výpis z rejstříku trestů či potvrzení o dosažené kvalifikaci. Navíc mívají přehnané představy o svých pracovních schopnostech a možnostech (jde o jednu z psychologických obran bezdomovců a dlouhodobě nezaměstnaných). Pravděpodobnost, že se jim podaří nastoupit do zaměstnání, je poměrně nízká (**KDO TOTO TVRDÍ? UVEĎTE ODKAZ DLE CITAČNÍ NORMY!**). Většinou jde o málo placené zaměstnání

nebo si ho dlouhodobě neudrží, popř. jde o nárazové brigády, krátkodobé zaměstnávání či sezónní práce.

Ve skutečnosti hodně bezdomovců chodí pracovat, jsou však na trhu práce zneužíváni a zaměstnavatel ví o jejich zranitelnosti. Někteří jedinci chápou nalezení práce jako příležitost k obratu a jsou k zaměstnavateli až příliš loajální, ten si je umí finančně i emocionálně připoutat. Nejšastější problém vyvstává hlavně u lidí pracujících tzv. na černo. Do míst, kde se scházejí bezdomovci, tj. do okolí středisek pro bezdomovce jezdí lidé, kteří je LÉPE do práce přímo na ulici. Práce bez pracovní smlouvy znamená práci bez placení daní a zdravotního i sociálního pojištění.

Existují bezdomovci schopní si nalézt trvalý pracovní poměr a udržet si ho, ale nedokážou si ušetřit peníze, aby se posunuli k vlastnímu bydlení nebo k nájmu. Je těžké si vydělat a ušetřit větší množství peněz, pokud člověk žije na ulici. Jedinec na ulici s větší částkou peněz se stává lehkou a lákavou obětí pro zloděje. Plat bezdomovců s trvalou prací bývá malý a sotva s ním přežijí. Jejich výdaje bývají vysoké z důvodu závislosti či dluhů, a proto jsou brzo po výplatě opět bez peněz (Marek, Strnad, Hotovcová 2012).

Podle již zmíněného sčítání osob bez domova, které realizoval ČSÚ s partnery JAKKÝMI?, je mezi bezdomovci staršími 15 let 40,2% nezaměstnaných, 28,5% bezdomovců uvedlo, že jsou ekonomicky aktivní, z toho jich podle odvětví nejvíce působí: 33% ve zpracovatelském průmyslu (výroba motorových vozidel, kovových konstrukcí, hutnictví), 19% ve stavebnictví, 8,6% v dopravě a skladování (zdroj: ČSÚ).

ZCELA ABSENTUJÍ POZITIVNÍ A NEGATIVNÍ CHARAKTERISTIKY OSOB BEZ DOMOVA Z HLEDISKAL JEJICH ZAMĚSTNATELNOSTI – VIZTE Horáková a horák 2013, časopis sociológia, případně i Horák a horáková 2015

Dílčí cíle intervence

Domnívám se, že k základnímu cíli, tj. zvýšení zaměstnanosti bezdomovců, by mohly přispět následující dílčí cíle:

- naučit lidi bez domova využívat a pečovat o zázemí, vytvářet domov
- naučit lidi bez domova novým dovednostem, pomoci jim zvýšit kvalifikaci, osvojit si nějaké řemeslo, se kterým by mohli uspět na trhu práce
- pomoci si osvojit základní pracovní návyky, jako je např. pravidelná a včasná docházka do zaměstnání
- pomoci lidem bez domova s uměním hospodařit s financema
- poskytnout lidem bez domova emocionální a lidskou podporu, která by měla vést k

jejich vyšší sebeúctě, zvýšenému sebevědomí a víře, že jsou schopni zvládat své záležitosti efektivně

- zaměstnat lidi bez domova tak, aby měli alespoň základní finanční prostředky
- zapojit cílovou skupinu do preventivních aktivit, podpořit je tak ve vyrovnání se s vlastním příběhem

Návrh dílčích aktivit

Projekt, který zde navrhuju, je projektem imaginární neziskové organizace, jejíž aktivity jsou financovány především z grantů Evropského sociálního fondu, ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Aktivity, které jsem do projektu zařadila, jsou: sociální podnikání, ubytovna, rekvalifikační kurzy a přednášky na školách a v ústavních zařízeních.

Sociální firma

Sociální firma je konkurenceschopný podnikatelský subjekt působící na běžném trhu, jehož účelem je vytvářet pracovní příležitosti pro osoby výrazně znevýhodněné na trhu práce a k tomu jim poskytovat přiměřenou pracovní a psychosociální podporu. Sociální firma je jedním z modelů zaměstnávání lidí znevýhodněných na otevřeném trhu práce. Poskytuje jim pracovní uplatnění, které se blíží běžnému zaměstnání, přihlíží však výrazně ke specifickým svých zaměstnanců. V případě potřeby poskytuje určitou míru podpory, zároveň však usiluje o maximální využití potenciálu svých zaměstnanců a rozvoj jejich schopností a dovedností (Standardy sociální firmy 2007).

Vzhledem ke skutečnosti, že řada lidí bez domova má nízkou kvalifikaci, případně výuční list, ale nedaří se jim uplatnit ve svém odvětví, zvolila bych za oblast podnikání sociální firmy, která by měla zaměstnávat bezdomovce, úklidové práce. Je to oblast, kde se může uplatnit kdokoli, není potřeba příliš času na zaučení, ani to nevyžaduje speciální dovednosti. Je to jak nízkoprahová činnost, může se do ní zapojit každý, tak potřebná činnost, úklidovou firmu si může najmout jakýkoliv subjekt: město, firma, jednotlivec ad.

Polovina příjmů sociální firmy by měla být z její podnikatelské činnosti, druhá polovina pak bude hrazena z dotací. Zaměstnanci sociální firmy nebudou pouze lidé bez domova, ale také "obyčejní" lidé, tj. lidé bez tohoto znevýhodnění. Ti pak mohou být i jakýmsi vzorem pro lidi bez domova, tedy někým, kdo představuje vzor "fungujícího" občana. Všem zaměstnancům bude za práci ve firmě vyplácena mzda. Pokud budou docházet do práce

pravidelně a budou plnit své povinnosti svědomitě, tj. budou odvádět dobrou práci, bude možné jim vyplatit symbolickou odměnu. Nicméně v případě, že budou pracovat problematicky, např. chodit pozdě do práce, neplnit své pracovní povinnosti apod., bude možné jim naopak část mzdy odebrat. Tyto odměny a sankce mohou být pro zaměstnance sociální firmy motivující.

Zaměstnanci v sociální firmě budou mít smlouvu na dobu určitou, a to na dobu půl roku. V případě dobré spolupráce a jejich zájmu, jim bude moci být smlouva prodloužena o další půl rok, maximálně však budou moci pracovat v této firmě po dobu jednoho roku.

Po celou dobu spolupráce jim bude k dispozici asistent, s nímž budou moci konzultovat, jak se jim v práci daří, jaká jsou úskalí, co jim nejde, co se naopak vede. Asistent s nimi bude probírat také jejich pracovní budoucnost, zaměstnanci budou mít možnost s ním např. sepsat svůj životopis, společně budou vyhledávat pracovní nabídky na internetu, konzultovat další směřování, tj. do jakého zaměstnání se může klient vydat po ukončení pracovního poměru v sociální firmě. Vzhledem k tomu, že řada lidí bez domova má značné dluhy, bude také možné, aby s asistentem tyto záležitosti konzultoval. Asistent bude vzdělaný v oblasti dluhového poradenství a tedy dokáže klientovi poradit např. se splátkovým kalendářem, s komunikací s věřiteli, případně s oddlužením. Asistent také bude klientovi poskytovat sociální poradenství, může mu pomáhat s vyřízením dávek státní sociální podpory, s vyřízením dokladů apod. Protože řada lidí na ulici má také psychiatrickou diagnózu, může asistent pomoci klientovi navázat jej na lékaře, vyřídit invalidní důchod apod. Sociální firma bude zaměstnávat cca 15 zaměstnanců, z toho alespoň 5 zaměstnanců budou "běžní" občané.

Ubytovna

K sociální firmě bude přidružena ubytovna. Bude se jednat o ubytovnu výhradně pro zaměstnance této sociální firmy. S podpisem pracovní smlouvy a smlouvy o spolupráci s asistentem v sociální firmě, bude též podepsána podnájemní smlouva na ubytovně. Na ubytovně bude fungovat i jídelna, kde si klienti budou moci za symbolickou cenu zakoupit polévku a drobné občerstvení. V ubytovně bude k dispozici také pračka, kde si za drobný poplatek budou moci klienti vyprat své prádlo. Samozřejmostí pak je sociální zařízení, jako koupelna a toaleta. Součástí ubytovny bude i pracovna, kde budou mít k dispozici počítače s internetem.

Rekvalifikace

S ohledem na skutečnost, že klienti budou moci pracovat v sociální firmě maximálně jeden rok, s cílem navázat je pak na dalšího zaměstnavatele, bude žádoucí, když si během času stráveného v sociální firmě, budou moci zvýšit svoji kvalifikaci. Každý půl rok se bude otevírat několik rekvalifikačních kurzů, do kterých se budou moci klienti zapojit. Rekvalifikační kurzy budou probíhat vždy o víkendu, tak, aby do nich klienti mohli docházet ve svém volném čase. Nabídka rekvalifikačních kurzů se bude obměňovat dle poptávky klientů, kterou s nimi budou mapovat asistenti při zahájení spolupráce. Nicméně klientům bude nabídnuta práce s vysokozdvihným vozíkem, práce s křovinořezem, kurz malíř, štukatér a kuchařský kurz.

Přednášky na školách a v ústavech

Součástí aktivit, které jsou zaměřené na řešení situace lidí bez domova, by podle mého názoru měla být také prevence. Z toho důvodu bych mezi aktivity zařadila přednášky na středních školách a v ústavech (dětské domovy, výchovné ústavy – zde v obou případech pro nejstarší klienty, kteří již brzy budou opouštět zařízení a čeká je tedy rozhodování, jak naloží se svým životem dále), kde by klient, který úspěšně prošel působením v sociální firmě a podařilo se mu postavit na vlastní nohy, vyprávěl svůj příběh a jak se mu podařilo vyřešit svojí obtížnou životní situaci. Na přednášky by jej doprovázel asistent, který s ním pracoval. Ten by na počátku přednášky seznámil studenty a klienty ústavů obecně s problematikou bezdomovectví a pak by ponechal klienta, aby vyprávěl svůj životní příběh. Následovala by diskuze, kdy by se posluchači mohli "bývalého" bezdomovce ptát na to, co by je k jeho příběhu zajímalo. Studenti by tyto přednášky mohli mít v rámci společenských věd. Domnívám se, že by tato aktivita mohla působit jak preventivně, tak pomoci i samotnému klientovi v tom vyrovnat se se svojí minulostí. V rámci přednášky bude mít možnost ukázat, jakou odvedl práci na svém životním příběhu, co všechno podnikl, aby se dostal ze situace člověka na ulici. Bude tedy moci pocítit plně pocity hrdosti nad svým úspěchem, což by mohlo vést k větší sebeúctě a posílení sebevědomí. O těchto aktivitách by zaměstnanci neziskové organizace měli informovat na svých webových stránkách, v tiskových zprávách, výročních zprávách a při komunikaci s médii. Postavení člověka bez domova, který se svými silami a za pomoci pracovníků neziskové organizace postavil na vlastní nohy může bourat stereotypy o těchto lidech v očích společnosti, ale i potenciálních zaměstnavatelů.

Závěr

Rozhodla jsem se pro tyto aktivity z toho důvodu, že se domnívám, že osobám bez domova je potřeba poskytovat komplexní služby. Tedy nestačí je pouze zaměstnat, ale je potřeba je i ubytovat a dát jim možnost se umýt, nasytit. Neboť teprve když je člověk nasycený, umytý, převlečený, odpočínutý a cítí se v bezpečí, může začít přemýšlet o tom, jaký život vede (Průdková, Novotný 2008). Zároveň jsem jim v projektu poskytla i asistenta, který s nimi bude řešit jejich životní situaci. Je to obdoba mentoringu, který se realizuje v projektech na reintegraci osob po výkonu trestu odnětí svobody. Tedy člověk, který pomůže lidem bez domova se sociálním poradenstvím, zpřístupní jim internet, doprovodí je, když bude potřeba na úřad, podpoří je při řešení dluhů. Rekvalifikace mi pak přišla jako přirozený doplněk těchto služeb, neboť lze předpokládat, že ruku v ruce se zlepšením své životní situace budou lidé bez domova toužit po větší seberealizaci a budou se chtít uplatnit také jinak než jako úklidoví pracovníci. A nakonec preventivní aktivita, tedy přednášky pro studenty a klienty z ústavů by mohla pomoci jednak předcházet tomu, aby posluchači přednášek stáli jednou mimo pracovní trh, tak zlepšit postavení bezdomovců v očích společnosti i potenciálních zaměstnavatelů.

Vím, že v České republice existuje síť organizací poskytujících azylové domy, noclehárny, domy na půli cesty apod. Domnívám se však, že by tato zařízení měla být i nějak napojena na zaměstnavatele, s nimiž by spolupracovala a dávala tak prostor lidem bez domova si přivydělat. Již jsem v úvodu zmínila projekt Nový Prostor, chybí mi zde však zase provázanost s ubytováním. Je také hodně tréninkových kaváren, pro lidi s mentálním handicapem, pro nevidomé, pro lidi s duševním onemocněním, pro lidi po výkonu trestu odnětí svobody. Opět však vnímám absenci podobných služeb pro lidi bez domova, tedy nějakého tréninkového zaměstnání. Myslím, že jedině, když budeme pomáhat životní situaci těmto lidem řešit komplexně, máme šanci na úspěch.

Použitá literatura

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. 2013. MPSV.

Marek, Jakub, Strnad, Aleš, Hotovcová, Lucie. 2012. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb.* Portál.

Průdková, Těňa, Novotný, Přemysl. 2008. *Bezdomovectví.* TRITON.

[www.sociálnífirmy.cz/Standardy sociální firmy](http://www.sociálnífirmy.cz/Standardy_sociální_firmy). 2007. Fokus Praha o.s.

Výsledky sčítání bezdomovců. 2011. Český statistický úřad.